

UNGERSKA PLÅTAR

Svensk kopparproduktion från mitten av 1500-talet och 200 år framåt

Lennart Castenhag

Denna skrift handlar om koppar, svensk industripolitik och till viss del svenska plåtmynt, men det är de "ungerska plåtarna" som står i fokus för berättelsen. Utan de ungerska plåtarna hade inte plåtmynten funnits.

I stormaktstidens svenska industripolitik hade de ungerska plåtarna en viktig roll. De var inte mynt och de nämns därför endast i marginalen i numismatiska sammanhang, men i den här berättelsen har de således en central roll.

Inledningsvis behandlas kopparns tidiga historia, som sträcker sig 8000 år bakåt i tiden. I Sverige började vi bryta koppar i Kopparberget på 1200-talet.

Bronshanteringen utvecklades i Mellanöstern för 5800 år sedan och den spred sig till Skandinavien. Den skandinaviska bronsåldern brukar dateras till 1800-500 f.v.t.

Med Johan III fick kopparn en allt större betydelse för Sverige. Vid Borns kronobruk i Dalarna lyckades man raffinera koppar till *garkoppar* år 1539 vilket bland annat ledde till att vissa av Johan III:s silvermynt legerades med koppar i så hög grad att det mestadels bestod av koppar.

På 1500-talet var Ungern en stor producent av raffinerad koppar, och från Ungern exporterades raffinerad koppar i form av stora rektangulära skivor med en ungefärlig dimension av 60 x 41 cm. Dessa skivor kom att kallas Ungerska plåtar och begreppet blev standard för all europeisk export av raffinerad koppar i rektangulära skivor. Även från Sverige exporterades Ungerska plåtar.

Det var de Ungerska plåtarna som gav inspiration till de svenska plåtmynten.